

LUND UNIVERSITY

Kunskapskulturer och etik i arkeologisk utbildning och forskning

Jennbert, Kristina

Published in:
Etiska perspektiv inom arkeologin

2015

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jennbert, K. (2015). Kunskapskulturer och etik i arkeologisk utbildning och forskning. I E. Iregren, & K. Jennbert (Red.), *Etiska perspektiv inom arkeologin: studenter och lärare i Lund reflekterar över ämnesetiska frågor* (s. 293-315). (Report Series; Nr 101). Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Etiska perspektiv inom arkeologin

Studenter och lärare i Lund reflekterar över
ämnesetiska frågor

ELISABETH IREGREN OCH KRISTINA JENNBERT (RED.)

INSTITUTIONEN FÖR ARKEOLOGI OCH ANTIKENS HISTORIA | LUNDS UNIVERSITET

ETISKA PERSPEKTIV INOM ARKEOLOGIN

Etiska perspektiv inom arkeologin

Studenter och lärare i Lund
reflekterar över ämnesetiska frågor

ELISABETH IREGREN OCH KRISTINA JENNBERT (RED.)

LUNDS
UNIVERSITET

REPORT SERIES
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Report series. Institute of Archaeology kan beställas via Lunds universitet:
www.ht.lu.se/serie/ReportArch/
E-post: skriftserier@ht.lu.se

Omslagsbilder: Huaca Prieta och plundrade gravar vid El Brujo, Peru.
Kristina Jennbert 2012

Copyright Författarna

Institutionen för Arkeologi och Antikens historia
ISBN 978-91-89578-61-6 (tryck)
ISBN 978-91-87833-35-9 (pdf)
ISSN 0281-3440

Omslagsdesign och sättning Jonas Palm

Tryck i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet, Lund 2015

Innehåll

Förord	7
Inledning	9
<i>Elisabeth Iregren och Kristina Jennbert</i>	
ATT ARBETA I ANNAN MILJÖ	13
Svenska arkeologer i sydafrikanska miljöer – Perspektiv av etisk relevans	15
<i>Lars Larsson</i>	
Perspektiv på världskulturarvet Panamá de Viejo	31
<i>Jeanette Gimmerstam</i>	
Creating Space for "Children of Silence" in Estonia and Sweden	57
<i>Elisabeth Iregren</i>	
Ethics in Latvian archaeological practice: the treatment of human remains	73
<i>Aija Macāne</i>	
Arkeologi och väpnade konflikter	95
<i>Mats Mogren</i>	

ATT FÖRMEDLA	113
Utställningar med stulna föremål – <i>de andras</i> kulturföremål <i>Ida Feltzin</i>	115
Handel med kulturföremål och repatriering – två etiska dilemman <i>Maria Åkesson</i>	129
Vem var du, vem är jag? <i>Karina Larsson</i>	151
Medeltidsarkeologi 1983-2009 - förmedling, representativitet och ansvar <i>Erik Johansson</i>	171
ATT FÖRVALTA, FORSKA OCH BILDA	197
Kiviksgraven - etiska aspekter på exploatering <i>Anna Klintberger Wändahl</i>	199
Repatriering – en nationell angelägenhet? <i>Anna Rasmusson</i>	219
Illegalt utgrävda föremål - etiska perspektiv <i>Sigrid Hagefalk</i>	243
Gratisgrävarna <i>Christoffer Hagberg</i>	269
Kunskapskulturer och etik i arkeologisk utbildning och forskning <i>Kristina Jennbert</i>	293
Appendices. Kursmaterial från etikkurser vårterminen 2011	317

Förord

Antologin *Etiska perspektiv inom arkeologin* där studenter och lärare i Lund reflekterar över ämnesetiska frågor är färdigställd med några års fördröjning. Våra etikkurser har visat sig få stor betydelse för både de studenter som deltog i kurserna och för de studenter som idag på andra sätt utvecklar etiska perspektiv inom sin utbildning. För oss lärare har etikkurserna inspirerat oss till att ställa frågor med etiska perspektiv om utbildning, forskningsverksamhet och förmedling.

Vi vill tacka alla skribenterna för tålamod i processen att finna både tid och medel för oss att kunna redigera och ge ut antologin. Vi vill speciellt tacka Katarina Bernhardsson och Louice Cardell Löfving vid Skriftserierna inom humaniora och teologi vid Lunds universitet för all deras hjälp med färdigställande av volymen.

Lund den 8 maj 2015

Elisabeth Iregren och Kristina Jennbert

Inledning

Elisabeth Iregren och Kristina Jennbert

Med ett kritisk tänkande och en medvetenhet om att världen inte är enkelt sammansatt utan består av normer och värderingar förbereder vi studenterna för ett yrkesliv, där deras egna slutsatser och handlingsutrymme kan ta plats.

Institutionen för Arkeologi och antikens historia i Lund har tidigare publicerat två etikpublikationer i sina skriftserier, dels *Arkeologi och etik* (Iregren & Werbart 1994) och dels *I Adams barn ...* (Iregren & Redin 1995). I den förstnämnda volymen ingår föreläsningar om etiska frågor, som presenterats vid osteologikursens då återkommande endagsseminarier om etik. Dessa välbesökta seminarier var fröet till våra fortsatta utbildningar i etik. Den sistnämnda publikationen handlar om återbegravningsproblematik och är också baserad på ett möte. Denna gång hölls sammandragningen vid länsstyrelsen i Skåne. Flera av institutionens lärare har också medverkat med artiklar i Svenska Arkeologiska Samfundets etikvolym *Swedish Archaeologists on Ethics* (Karlsson 2004). Vi är stolta över att vi är en av de institutioner i Sverige som erbjuder etikkurser (Price 2004:35).

Denna volym ger en inblick i utbildning i etik som getts vid institutionen i Lund. De flesta bidragen utgörs av 15-poängsuppsatser i etik på masternivå. Dessa artiklar är några av de uppsatser som ventilerades under vårterminerna 2009, 2010 och 2011 (Kursplan, kursschema och litteraturlista i *Appendices*). Elisabeth Iregren, Kristina Jennbert och Mats Mogren var då lärare på utbildningen. En lärare som ofta medverkade var även Staffan Lundén från Göteborgs universitet.

Det är inte alltid så att vi som lärare håller med studenterna om deras

slutsatser. Det är inte vi som skall bestämma riktningen i texterna, snarare vill vi uppmuntra till egna ställningstaganden. Men diskussionerna har alltid varit givande. Det har också varit utvecklande, både för studenter och lärare, att mötas över gängse ämnesgränser. Särskilt viktigt har uppsatsarbetet varit. Studenterna uppmuntrades att göra egna undersökningar och ta kontakter. De använde internet; de intervjuade andra studenter på campus. De intervjuade yrkesverksamma arkeologer och intendent. Detta tillsammans med skrivprocessen gjorde att de etiska perspektiven både djupnade och breddades.

Mogren och Iregren ansvarade samtidigt även för den kortare etikkurs, som ingick i kandidatutbildningarna i institutionens fyra ämnen Arkeologi, Historisk arkeologi, Historisk osteologi och Antikens kultur och samhällsliv, en 5-poängskurs. Lärare från de olika ämnena föreläste under kursen om aktuella frågeställningar eller problem inom sin ämnessfär. Examinationen bestod av en hel dags ventileringar. Studenterna föreslog olika teman och grupper formades därefter. Modellen för presentationen blev ofta en TV- debatt med en moderator och personer som agerade förespråkare och motståndare – ofta med olika yrkesroller. Teman kunde vara t.ex. krav på British Museum att återlämna Parthenonfrisen till grekiska staten.

Studenter i master- respektive kandidatkurserna deltog i samma föreläsningar, men de hade självfallet olika litteraturlistor. I masterkursen har bl.a. boken *Inledning till etiken* av Göran Collste (2010) ingått i kurslitteraturen. Han skriver om yrkesetik som ett av många teman. Han menar att dygdetik och konsekvensetik är viktiga komponenter i vårt yrkesarbete. Collste framhåller också att individen under sitt arbete förvärvar *vissa dygder som klokhets, mod, inlevelseförmåga, rättvisa och tålmod* (Collste 2010:126).

Mod, som en dygd, lyftes ursprungligen fram av Aristoteles (Collste 2010:91). I föreliggande volym visar flera masterstudenter prov på mod. En skriver om kommunal exploatering och kritiserar hårt den okunskap/det ointresse för kulturarvet, som hon tycker sig se, i en skånsk kommun. En annan skribent diskuterar gratisarbete utfört av institutionens studenter på en exploateringsundersökning. Sådana bidrag visar att mod inte bara förvärfvas med ålder och under långvarig anställning – som Collste antyder.

Men som lärare minns vi också ett temaförslag för masteruppsatsen, som fortfarande väntar på genomförande *Diskriminering av unga, kvinnliga studenter under fältarbetet*. Studenten sade rent ut att hon inte vågade ta sig an ämnet, trots att hon egentligen ville det. Hon tänkte på framtida anställningsmöjligheter.

Andra teman som ventilerats vid institutionen på denna nivå är vårt yrkesetiska ansvar för rekonstruktioner, plundring av silverskatter på Gotland, kreationism och dess missbruk av arkeologin, Mårups hotade kyrka i Danmark, handel med människoben, om aDNA är en del av vårt kulturarv, att arbeta som arkeolog utomlands (Samoa), ett digitalt besök vid sydafrikanska museer.

Denna volym är ett tillfälligt urval av uppsatser. Alla studenter ville inte eller hade inte möjlighet att medverka vid publiceringen. Alla bidrag har omarbetats. Men någon representant för alla kurserna ingår här.

Det är påfallande hur stort intresset för internationella teman är – såväl bland studenter som lärare. Nästan två tredjedelar av artiklarna berör plundring, smugglade föremål och repatriering av såväl artefakter som mänskliga lämningar. Studenterna tar även ett stort ansvar för tidigare generationers museala missgrepp och felslut. Några lärare lyfter här också fram exempel på förhållningssätt vid arbete i andra länder och hur vi kan agera som lärare och forskare inom arkeologi.

Finns det rätt och fel inom utbildning och forskning? Och i så fall vem bestämmer hur det ska vara? Finns det några grundläggande värderingar hur vi som goda människor ska bedriva utbildning och forskning? Frågorna om frihet och ansvar inom utbildning och forskning är många. Som lärare och forskare ställs vi inför dem många gånger omedvetet. Ibland bränner frågorna till när utbildningspolitiska direktiv bestämmer hur vi ska bedriva undervisningen. De forskningspolitiska strategierna väcker funderingar över humanioras roll i vårt samhälle och stärker vår övertygelse om att kunskap och humanistiska perspektiv får ett samhälle att blomstra.

Det finns handlingsalternativ för forskare, lärare och antikvarier. De pliktetiska riktlinjerna ger stadga åt arkeologetablissemangen oavsett vilken arbetsorganisation man arbetar i. De konsekvensetiska frågorna som ställs inom arkeologisk forskning och den högre utbildningen öppnar för kritiskt tänkande.

Referenser

- Collste, G. 2010. *Inledning till etiken*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Iregren, E. & Werbart, B. (red.). 1994. *Arkeologi och etik. Seminarium för arkeologer och osteologer 9 december 1993*. Institute of Archaeology, University of Lund, Report Series 52, Lund: Arkeologiska institutionen.
- Iregren, E. & Redin, L. (red.). 1995. *"I Adams barn ..."*. En diskussion om etiska aspekter på museiförvaring och återbegravning av medeltida skelettmaterial. Institute of Archaeology, University of Lund, Report Series 55. Lund: Arkeologiska institutionen.
- Karlsson, H. (red.). 2004. *Swedish Archaeologists on Ethics*. Lindome: Bricoleur Press.
- Price, N. 2004. Teaching Archaeological Ethics at a Swedish University. I: Karlsson, H. *Swedish Archaeologists on Ethics*. s. 35-59. Lindome: Bricoleur Press.

Att förvalta,
forska och bilda

Kunskapskulturer och etik i arkeologisk utbildning och forskning

Kristina Jennbert

Abstract

Although political governance guides education and research, there are options for researchers, educators and curators to act in the spirit of academic freedom. The deontological ethical guidelines stabilize the archaeological establishment no matter what kind of work. The utilitarian dimensions within archaeological research and higher education open up for critical thinking. Twisting and turning, looking backwards and sideways bring new perspectives and new knowledge that challenge, and should naturally be integrated in education and research. Critical archaeology is stressed to be important for the utility of archaeology, today and in the future.

Introduktion

Finns det rätt och fel inom utbildning och forskning? Och i så fall vem bestämmer hur det ska vara? Finns det några grundläggande värderingar om hur vi som goda människor ska bedriva utbildning och forskning? Frågorna om frihet och ansvar inom utbildning och forskning är många. Som lärare och forskare ställs vi många gånger omedvetet inför dem. Ibland bränner frågorna till när utbildningspolitiska direktiv nästan tar

över hur vi ska bedriva undervisningen. De forskningspolitiska strategierna väcker funderingar över humanioras roll i vårt samhälle och stärker övertygelsen om att kunskap och humanistiska perspektiv får ett samhälle att rulla vidare.

Den politiska strategiska styrningen av utbildningen flyttar makten från forskare och lärare till chefer och byråkrater. Strategiska satsningar inom nationella och europeiska forskningsråd sätter därför agendan för prioriterade forsknings-inriktningar (Riksbankens jubileumsfond; Vetenskapsrådet; MISTRA; ERC; Horizon 2020; LERU). Ett allt hårdare ekonomiskt och politiskt klimat inom det svenska utbildningsväsendet och inom kulturmiljösektorn har fört med sig att formen och innehållet i arkeologisk forskning och utbildning också måste diskuteras. Vad händer inom den arkeologiska forskningen och utbildningen? Vem har egentligen makten över forskningen och utbildningen? Är man fast i sina olika professionella yrkesutövningar eller finns det handlingsalternativ för forskarna och lärarna vid universitet och högskolor, för antikvarierna inom myndigheter och för intendenterna på museerna? Vilka etiska perspektiv existerar inom det arkeologiska kunskapsfältet och bland dem som på olika sätt arbetar med arkeologi inom utbildningsväsendet, myndighetsvärlden eller inom den konstnärliga sektorn?

Idéhistorikerna Sverker Sörlin och Anders Ekström menar att humaniora spelar en mycket större roll i samhället än vad som samhällets näringar och sektorer kan artikulera. De framhåller att framtidens humaniora kan påverka hela vår kunskapskultur. De ser positivt på humanioras möjligheter att förutom ge bildningsvärdet också påverka människors attityder för ett hållbart samhälle (Sörlin & Ekström 2012). Deras perspektiv ger oss hopp och mod att sträva mot att en humanioras inneboende kraft och har en stor betydelse i vårt samhälle. På vad sätt kan det arkeologiska kunskapsfältet vara en del av en sådan kunskapskultur?

Antagligen var människorna förr i tiden lika oss idag på många sätt. Men, människor gör många gånger heltokiga saker, och visst kan det vara just dessa som blir det mest väsentliga att berätta om idag. Till exempel att tänka i tid. Tid är något väldigt relativt, ja, det menade Einstein, och många med honom. Hur vi uppfattar tid är kulturellt bundet, inte minst i det språk vi använder.

Flyttar man fokus utanför sig själv kan tid betyda något helt annat än att exempelvis inte ha tid idag; kanske det handlar om något i framtiden eller något för länge sedan, i dåtiden. Som arkeolog tänker man oftast långt tillbaka i tiden. Ta till exempel stenåldern, som varade i tusentals år. Det var länge sedan och mycket annorlunda än vad vi kan tänka oss idag. Kunskapen om stenåldern ger oss distans till vår egen tid. När det är vi själva som är utkikspunkten kan det vara svårt att vrida och vända på tidsbegreppet, att se bakåt, framåt och åt sidan för att försöka förstå människans långa historia.

Ett annat exempel är attityder till vad ett gott mänskligt liv kan vara. Hur har våra relationer till andra människor, djur och omgivningar varit längre tillbaka i tiden? Sådana frågor måste ställas för att vi ska få perspektiv på nutida levnadsförhållanden och livsstilar. Vad har olika professionella yrkeskategorier för ansvar för den kunskapskultur man representerar och presenterar idag? Finns det ett individuellt ansvar eller styr makten i vårt samhälle vilka frågor som ställs och vilken sorts kunskap som skall formas och utvecklas inomfinns inom våra arkeologiska utbildningar?

All tänkbar utbildning syftar till att man skall tillägna sig kunskaper och erfarenheter, lära sig att växa som människa. Man kan tala om en sorts kunskapande och den måste man tillägna sig. Kunskap är ingen ytlig fennissa utan blir en del av vår identitet. Varje individ har sitt eget kunskapande och därmed sin unika väg till bildning.

Frågan är därför om inte just arkeologisk forskning och utbildning också kan bidra till att utöka artikulationen av humaniora för samhällsmedborgare och liksom för ekonomisk planering, politiska tänkande, ja hela det civila samhället. Arkeologins avsevärda tidsperspektiv ger en suverän möjlighet att tillföra aspekter på sociala och kulturella förhållanden. En framtida humaniora blir vassare med en bakgrundskunskap med det långa tidsdjupet.

Att lyfta fram etiska perspektiv är ett sätt att placera den arkeologiska kunskapskulturen på dagens humanistiska agenda. För vad kan exempelvis vara ett gott mänskligt liv och hur har våra relationer till andra människor, djur och miljö förändrats med det moderna samhällets framväxt? Man måste därför ställa sig frågor om vilket ansvar olika professionella yrkeskategorier har för den kunskapskultur som man representerar och

presenterar. Finns det ett individuellt ansvar eller styr makten vilka frågor som ställs?

Etiska perspektiv

Etik definieras som den teoretiska reflexionen över mänskliga värderingar och deras grund (<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/etik>). Etik omfattar regler och riktlinjer för att undvika godtycklighet i beslut och handlingar. Etiska principer vägleder vårt handlande; de ger gemensamma tankenormer och fungerar som ett sammanförande socialt kitt för en grupp människor, ett samhälle eller en stat. Etiska perspektiv har varit betydelsefulla med sina moraliska värderingar och praktiska konsekvenser i alla kulturer och religioner långt tillbaka i tiden.

Ett sätt att klassificera etiska ställningstaganden är att utgå från olika sätt att argumentera. Konsekvensetiska teorier ser till konsekvenserna av en handling, ändamålet och vad en handling leder till, valet av frågeställningar. Pliktetiska teorier utgår ifrån vissa regler som man ska följa, vad man bör göra i sina handlingar (Collste 2010:41ff). Yrkesetiken för de olika arkeologiska yrkesutövningarna följer regler och riktlinjer i sina respektive arbetsområden. Yrkesetiska koder utgör viktiga kvalitetsmarkeringar för vad som görs (Collste 2010:126ff). I det här sammanhanget vad gäller forskningsetik och utbildningsetik tillkommer också aspekten av ett kritiskt tänkande. I vilken grad finns det kritiska tänkandet inom forskning och utbildning, och hur påverkar detta den arkeologiska kunskapskulturen och yrkeskårens handlingsutrymmen?

Etiska förhållningssätt är kontext- och tidsbundna. Etiska teorier, synsätt och åskådningar har tagit sina utgångspunkter i synen på rättvisa och människosyn; mellan ett individualistiskt ställningstagande och samhälleliga prioriteringar, mellan individuell frihet och makt. Om man betonar kommunitarismen, gemenskapens betydelse, eller exempelvis kön och genus, får naturligtvis stor betydelse för vad man gör och vilka handlingar som dominerar i ett samhälle (Tännsjö 2012).

Etiska riktlinjer om utbildning och forskning

Det finns en rik flora av riktlinjer och dokument som sätter ramarna för utbildning och forskning in universitetsvärlden. Många av dem har direktiv med etiska perspektiv. Lunds Universitetets dokument om etiska frågor betonar att Lunds universitet är en del av en världsvid och europeisk värdegemenskap (http://www5.lu.se/upload/regelverket/forskning/etiska_riktlinjer_050422.pdf).

Man betonar att universitetet är en produkt av ett europeiskt kulturarv och att det samtidigt ingår i en världsvid universitetsgemenskap. Man hänvisar till internationella etiska riktlinjer, och den europeiska *Magna Charta Universitatum*, som innebär en överenskommelse mellan ett stort antal europeiska universitet. Dokumentet har blivit ett betydelsefullt dokument som en rättighetsförklaring för de europeiska universiteten (<http://www3.unibo.it/avl/charta/charta.htm>).

Lunds universitet hänvisar också till den svenska högskolelagen och betonar även jämställdhet mellan kvinnor och män och likabehandling av studenter. För forskning gäller det att fritt kunna välja forskningsproblem, utveckla forskningsmetoder och publicera forskningsresultat. Forskareetik och forskningsetik om kvalitet, hederlighet och integritet framhävs och man värnar om vetenskapens trovärdighet och om en god forskningssed. En hög kvalitet men också en effektivitet skall gälla. Man menar också att det är omöjligt att ge detaljerade konkreta riktlinjer för alla etiska problem, vilket öppnar upp för tolkningar av alternativa handlingar men möjligen också för en omedveten och en oreflekterad praxis.

De mer konsekvensetiska perspektiven om våra resultat och vår kunskap har inte utvecklats vidare i dokumentet. Lunds universitets dokument är innehållsrikt och skulle också kunna bidra till diskussioner om den arkeologiska forskningen och utbildningen, inte minst det som gäller vetenskapliga samarbeten och den kollegiala arbetsgemenskapen. Men så görs inte, dokument av den här typen blir oftast liggande utan att användas.

Även Vetenskapsrådet *Codex* innehåller etiska riktlinjer. Dokumentet beskriver etiska krav på forskningsprocessen (<http://codex.vr.se>). Detta berör också det arkeologiska forskningsfältet, och varje forskningsansökan bör känna till dokumentet och ta ställning till formuleringarna.

Etiska riktlinjer om kulturarv och arkeologi

För arkeologijämnet handlar forskning och utbildning förvisso inte bara om kunskap om det förflutna och om hur tolkningar av det förgångna skapas och används av sin samtid. Vetenskapshistoria och de arkeologiska forskningstraditionerna spelar en lika stor roll för att kunna kritiskt fundera över arkeologins roll i vårt eget samhälle och över de begrepp vi använder för att beskriva, tolka och förmedla bilder av det förflutna. Arkeologijämnet kan vrida och vända på kulturella attityder, studera och analysera sociala konstruktioner och livsvillkor. Ämnet Arkeologi kan med sitt långa tidsperspektiv skapa en lyhördhet för den klangbotten som finns för dagens samhälle. Arkeologi som en del av humaniora medverkar och påverkar vår kunskapskultur.

Internationella publikationer har lyft fram etiska och politiska perspektiv på arkeologi (bl. a. Lowenthal 1985, 1998; Lowenthal & Gathercole 1990; Scarre & Scarre 2006; Hamilakis & Duke 2007; Marquez-Grant & Fibiger 2011; Guttormsen 2013). På nationell nivå har etiska diskussioner inom svensk arkeologi främst skett i Svenska Arkeologiska Samfundets regi (Ringstedt 2001, Carlsson 2004). Inom kulturmiljövården berör exempelvis synen på fornlämningar (Carlie & Kretz 1998; Grundberg 2004) viktiga etiska perspektiv.

Frågor som behandlats är bl.a. hanteringen av skelett av döda människor, arkeologers roll i utlandsprojekt, handel med fornsaker och förmedling av resultat (Iregren & Werbart 1994; Iregren & Redin 1995; Lundén & Häggström 1999). Antologin *Swedish Archaeologists on Ethics* (Carlsson 2004) innehåller viktiga synpunkter på arkeologisk etik i Sverige; något som dessförinnan inte i någon högre grad hade diskuterats inom svensk arkeologi.

Oavsett antalet etiska riktlinjer kan man undra om det finns en generellt accepterad värdegrund i samhället för hur man arbetar inom arkeologisk forskning och utbildning. Nationella och internationella konflikter talar emot en gemensam värdegrund och betonar att kulturell och historisk bakgrund ger ett spektra av olikartade etiska ställningstaganden. Detta kommer också fram inom utbildning och forskning, inte minst i samband

med lokala och regionala antikvariska bedömningar. Rättigheter och skyldigheter för enskilda människor och statliga myndigheter spelar liksom makten en stor roll för att kunna utveckla framtidens kunskapskultur och för att kunna artikulera humanioras roll i samhället. Det gäller för arkeologer i olika sektorer att pejla in kritiska ställningstaganden där arkeologins långtidsperspektiv, metoder och teorier om materialitet kan bistå med att finna en lösning på prekära problem.

Vilka etiska förhållningssätt finns inom utbildning och forskning? Kan man applicera begreppen pliktetik och konsekvensetik för de handlingsutrymmen som finns inom de arkeologiska professionerna? Går det att precisera, eller befinner vi oss i en situation där kunskap alltmer betraktas som en produkt, en vara. Ekonomhistorikern Ylva Hasselberg skriver om universitetets förändrade roll och dagens komplicerade förhållningssätt till kunskap. Hon lyfter fram den kommodifiering av kunskap där kunskapen allt mer blivit en resurs för att skapa en ekonomisk tillväxt. En förändring som hon ser har skett sedan millennieskiftet (Hasselberg 2009, 2012:228).

Vad har då arkeologer/humanister för roll i detta så kallade varulager? På vilket sätt finns vi med i denna kommodifieringsprocess? Är vi upplevelseagenter, turistmagneter eller vad är det för kunskaper vi producerar i ett konsumtionssamhälle med kapitalistiska förtecken (Silberman 2007). Arkeologin har utformats under århundraden parallellt med marknadskrafterna utveckling (Kehoe 2007). Vilka handlingsalternativ har vi? Finns det ett utrymme för alternativ som inte följer ekonomiska konjunkturer. Finns det en möjlighet att påverka antikmarknaden så att antikhandlare och välbärgade människor inte fortsätter att köpa och sälja plundrade föremål?

En rad konventioner inom UNESCO, ICOMOS och EU har relevans för arkeologin och arkeologisk praxis <http://whc.unesco.org/en/convention/>; <http://www.icomos.org/en/charters-and-texts>; http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/cultural-heritage_en.htm. Det norska vetenskapsrådet har valt att sammanställa artiklar om etik och forskning av mänskliga kvarlevor, som berör arkeologer och osteologer (https://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/More%20than%20just%20bones_web.pdf). I etikkommittéerna förs en viktig debatt

och den förs av vetenskaperna själva.

I början av 1990-talet antogs Maltakonventionen av ett tjugotal länder, däribland Sverige. Denna europeiska konvention omfattar skydd av det arkeologiska arvet. Det övergripande syftet är att arkeologin är en källa för de europeiska ländernas kollektiva minne och ett redskap för historiska studier.

Maltakonventionen (http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Resources/Texts/Conf3_EN.pdf) har väl i och för sig vunnit genomslagskraft även om intentionerna så småningom mest kom att omfatta fynd och utgrävningar. Konventionen har genomgått förändringar och idag har nästan alla europeiska länder undertecknat den (Trotzig 2001). Ett mer begränsat genomslag har de konventioner fått som tar upp handel av olika typer med kulturföremål, där bl.a. Sverige varit ovillig att underteckna Unesco 1970 (Lundén & Häggström 1999:93). Med hjälp av påtryckningar från bl.a. professionella arkeologer och massmedia har nu Sverige äntligen undertecknat konventionen som bl.a. förbjuder import av stulna föremål.

Svenska Arkeologiska Samfundets riktlinjer för arkeologisk praxis var startskottet för en intensiv debatt i början av 2000-talet (http://www.arkeologiskasamfundet.-se/Dokument/Div_pdf/Principer_ark_praxis.pdf). Diskussioner om formuleringarna hade förts inom *the Svenska Arkeologiska Samfundet* sedan *The EAA principles of conduct for archaeologists involved in contract archaeological work* antogs vid det fjärde årliga mötet för *European Association of Archaeologists* (EAA) i Göteborg (Thomas 1999). En uppdaterad version är publicerad på EAAs webbsida (<http://www.e-a-a.org/codes.htm>).

De etiska riktlinjerna om god arkeologisk praxis vänder sig också till alla kategorier av arkeologer i landet. Som i andra länder, finns arkeologer representerade på flera olika arbetsplatser, som sysslar med utbildning, forskning, förmedling och kulturmiljövård. I det följande kommer jag att diskutera etiska frågor och svensk arkeologi utifrån fyra teman som skär igenom de olika arkeologiska yrkesområdena.

Det Svenska Arkeologiska Samfundets riktlinjer för god arkeologisk praxis baserar sig på EAA-principerna och refererar till arkeologernas samhällsansvar vad gäller de kulturella arven. Riktlinjerna omfattar förutom paragrafer av mer uppdragsarkeologisk karaktär också paragrafer

om undervisning, forskning och förmedling. Riktlinjerna har mer karaktären av pliktetiska perspektiv och berör i mindre grad konsekvensetiska ställningstaganden. Arkeologin befinner sig i en internationell professionalism som delvis styr hur vi kan agera i olika yrkessituationer. Frågan är vilka handlingsutrymmen som *de facto* finns i de olika arbetsorganisationerna? Och huruvida konsekvensetiska perspektiv får spelrum i utbildning och forskning?

Den högre utbildningen i Arkeologi

Vad kan man då använda en arkeologisk utbildning till och på vilket sätt kan vi lära studenter självständiga förhållningssätt till kunskap? Ett sätt är att på tidigt stadium diskutera etik, om hur arkeologi inom olika arbetsområden förutsätter en kunskap om etik i yrkesutövning och förmedling. Vad är det för frågor vi lyfter fram, och vilka tar vi inte upp?

Det finns inga specifika etiska riktlinjer för utbildning i arkeologi vid de svenska universiteten. Traditionella arkeologiska verksamhetsområden dominerar den arkeologiska utbildningen, dvs. ett yrkesliv inom det antikvariska arbetsfältet med fältarkeologi, kulturmiljövård, museiverksamhet och inom forskning. Studenter bör kunna omvandla sina ämneskunskaper för att arbeta med bl.a. muntliga presentationer, skriftliga formuleringar, utbildning vetenskapligt arbete, utgrävningar, fyndhantering, planering, handläggning, rådgivning, dokumentation, vård av samlingar, utställningar och visningar. Varje verksamhetsområde kräver sina etiska riktlinjer i förhållande till gällande lagstiftning. Genom att lyfta fram de yrkesprofessionella etiska ställningstaganden som studenter möter i sina yrkesliv vill vi förbereda dem för de handlingsalternativ som finns inom praktiskt och teoretiskt arbete.

Vad är det vi vill att våra studenter ska ta med sig i sina kommande yrkesutövningar inom de arkeologiska verksamhetsområdena? Det är viktigt att tillägna sig både praktiska och teoretiska kunskaper. Studenterna lär sig att behärska det arkeologiska språket, de lär sig föremål, kulturgrupper och olika tolkningsperspektiv. De kan resonera om sociala identiteter, existentiella frågor och genusidentiteter. De kan reflektera och utvärdera, ta itu med de stora och eviga livsfrågorna. De kan arbeta självständigt och

Figur 1.
Kunskap på hög.
Studentuppsatser på
Archaeologicum i Lund.
(Foto: Kristina Jennbert
2010).

fungera i ett team. Att skriva och presentera resultat har de gjort under hela utbildningen (Figur 1; Jennbert 2009a).

Utbildning handlar om att en person skall tillägna sig kunskaper, lära sig att växa genom kunskap. Man kan tala om en sorts ”kunskapande” och den måste man skaffa sig själv. Kunskap är ingen ytlig fernissa utan blir en del av vår identitet. Varje individ har sin kunskapsproduktion och därmed sin unika bildningsväg (Liedman 2001). Studenternas individuella lärande är alltid förbundet med samhällets normer och kulturella värderingar. Ett perspektiv på utbildning kan handla om att kontextualisera lärandet, att sätta studenternas egna sociokulturella förhållanden i fokus. De lär och utvecklas i den miljö där de utbildas (Säljö 2013).

Etiska perspektiv har integrerats på de olika utbildningsnivåerna i den arkeologiska utbildningen vid Lunds universitet och kurser har också funnits vid Uppsala universitet (Price 2004). I Lund har etiska perspektiv

förts fram redan på den första delkursen i Arkeologi om Arkeologins villkor fram till Masterkursen om Etik (där de flesta artiklar i denna antologi har sitt ursprung i kursens examinationsuppgifter). De olika bidragen i antologin skall förstås utifrån denna kontext. Studenterna har tillägnat sig tolkningspraktiker i mötet med den arkeologiska forskning som de mött under sin utbildningsperiod.

Den arkeologiska utbildningen kan därför i lika hög grad som den arkeologiska kunskapskulturen beskrivas i termer av samhällskonjunkturer. Utbildningen liksom kunskapens innehåll och villkor har ideologiska förtecken inte minst i samband med genusperspektiv (Hjørungdal 2004) och europeiseringen av utbildningen (Jennbert 2009a).

Kommunikationsinnehållet har utgått från andra frågor tidigare, påpekar språkvetaren Jan Svensson vid Lunds universitet. Under 1500-talet betonades religiösa förhållanden i samband med genomförandet av reformationen medan 1600-talet präglades av stormaktens politiska och ideologiska intressen, vilket fick konsekvenser för den dominerande samhällsideologin. Under 1700-talet betonades ”det nyttiga”, och ett vetenskapligt förhållningssätt började framtona. Under 1800-talet kom argumentationen för ekonomisk och politisk frihet att bli alltmer framträdande. Det är tydligt att politiska och sociala förändringar påverkar vad som bedöms viktigt att kommunicera, ett innehåll som växer fram med samhällsförändringar (Svensson 1988:27).

Högskolelagen i Sverige ger regler för hur den högre utbildningen ska bedrivas. Utbildningen skall ge studenterna kunskaper och färdigheter inom sitt ämnesområde. Studenten skall skapa en förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar, att självständigt urskilja, formulera och lösa problem samt för en beredskap att möta förändringar i arbetslivet. Högskolelagen fastslår att:

Den akademiska utbildningen inom högskola och universitet ska vila på vetenskaplig grund, främja samarbetet mellan utbildning och forskning, förbereda studenten för forskarutbildning, främja självständigt och kritiskt tänkande samt främja studentens förmåga att arbeta självständigt och i samverkan med andra (<http://www.notisum.se/~rnp/sls/lag/19921434.HTM>).

Idealet bakom idén att all utbildning skall vara forskningsanknuten kommer från det ideal som Humboldtuniversitetet representerar. I början av 1800-talet vid Humboldtuniversitetet i Berlin skapades idén om den fria forskningen och studenternas frihet att välja sina studier. Den akademiska friheten och högskolans uppgifter riskerar att förhindra forskningsfrihet, djup reflektion och oberoende samhällskritik (Sörlin 2003). Vem är det då som sätter agendan i universitets-utbildningen?

Kvalitetsutvärderingar

Universitetskanslersämbetet utvärderar all utbildning på grundnivå och avancerad nivå. För att erhålla examenstillstånd bedöms olika kvalitetsaspekter av en bedömargrupp. Betydelsefullt i kvalitetsutvärderingen är anknytningen till forskning och vetenskapliga frågeställningar, men i princip handlar kvalitetsutvärderingarna om att institutionerna följer riktlinjer och uppsatta lärandemål. De kvalitetsaspekter som bedömargruppen utgår ifrån är:

- Utbildningens förutsättningar genom lärarkompetens, utbildningsmiljö, infrastruktur; utbildningens utformning (styrdokument, undervisning, kurslitteratur och examination)
- Utbildningens resultat (säkring av examensmålen).

Syftet är att universitetskanslersämbetet skall se till att det finns ett kvalitetsutvärderingssystem som garanterar utbildningens framtida kvalitet (<http://www.ukambetet.se>). Den viktigaste delen av utvärderingssystemet verkar vara att granska operationaliseringen av lärandet utifrån de lärandemål, som varje kurs skall utgå ifrån. De pliktetiska förhållningssätten dominerar; de konsekvensetiska får ett begränsat utrymme.

Det kritiska tänkandet

På flera plan finns pliktetiska och konsekvensetiska perspektiv inom den arkeologiska utbildningen. På grundkursen och fortsättningskursen i Arkeologi i Lund handlar flera teman om arkeologins villkor. Även på kurserna på avancerad nivå ingår etik bland kurstitlar och läromål. De plikt-

etiska perspektiven förbereder kommande yrkesutövning med genomgångar av lagar och förordningar. Källkritik, metoder, teorier följer tematiska studier och studenterna tillägnar sig under vägs ett kritiskt tänkande med de vetenskapliga begrepp som finns att tillgå (jfr. Backman et al. 2012).

Kritiska begreppsanalyser av normer, klassificeringar och tolkningar genomlyser utbildningens vetenskapssyn och kunskapssyn. Ett kritiskt tänkande växer fram i olika utbildningsnivåer så att studenterna så småningom blir säkrare på att dra egna slutsatser i sina analyser så att de kan fatta självständiga beslut för hur de kan utveckla ett tema eller en frågeställning.

Ett av de främsta målen med vår utbildning i arkeologi och andra humanistiska ämnen är att studenter skall tillägna sig ett kritiskt tänkande. Detta är ett viktigt mål i det svenska utbildningssystemet, men det finns inga tydliga svar på vad och hur detta skall ingå i lärandet. Teorier om ett kritiskt tänkande betonar att det behövs en logisk förmåga, en kreativ fantasi, en empati och en självreflekterande medvetenhet om ens egna förutsättningar. Med denna typ av definition är det viktigt att visa olika perspektiv på ett problem (Bohlin 2009).

Principen om den akademiska friheten kan idag ifrågasättas. En mer entreprenörsinriktad forskning och utbildning har vuxit fram på bekostnad av ett bildningsideal. Den högre utbildningen är hårt styrd av lagar och förordningar; man betalar för det samhället behöver. Och vad samhället "behöver" är en ideologisk bedömning. För vem utbildar studenterna sig, för sin egen skull, för andra människors skull, för samhället, eller är det ett egenvärde att inhämta kunskap? Vad får våra studenter med sig i sin ryggsäck av kritiskt tänkande, ansvarstagande och alternativ för att handla? Med ett kritiskt tänkande och en medvetenhet om att världen inte är enkelt sammansatt utan består av normer och värderingar förbereder vi studenterna för ett yrkesliv, där deras egna slutsatser och handlingsutrymme kan ta plats.

Arkeologisk forskning

Går det att definiera en arkeologisk kunskapskultur? Eller finns det flera? Begreppet paradigm definierar en vetenskapssyn, en forskningsinriktning eller forskningsstrategi som grundar sig i forskarens roll, verklighetssyn och världsbild. Ett paradigm utgörs av en uppsättning normer eller föreställningar som i ett visst forskarsamfund påverkar forskarens uppfattning och vad man skall forska på och hur man skall göra det. Enligt Thomas S. Kuhn avgör ett paradigm vilka frågor som skall ställas och inte ställas och vilka svar som är relevanta (vilka resultat som kan förväntas) (Kuhn [1962]2012). Att det finns olika vetenskapsideal och olika paradigm samtidigt inom arkeologin kan inte nog betonas. De olika arkeologiska kunskapskulturerna vilar på samtidens skiftande ideologiska ställningstaganden (t.ex. Trigger 1989; Olsen 2010).

De olika arkeologiska kunskapskulturerna kommer till uttryck i universitetens olika forskningsmiljöer. Vid ett forskarseminarium i Arkeologi, *Vetenskaplighet – vad är det?*, under våren 1985 vid Lunds

Figur 2.
En arkeologisk kunskapskultur.
Arbetsmaterial på
Archaeologicum i Lund (Foto:
Kristina Jennbert 2010).

universitet gjorde jag en enkät bland seminariedeltagarna. Det fanns mycket blandade förhållningssätt och en stor variation, nästan en oreda, om vad vetenskaplighet kan innebära. Några exempel visar detta:

- Vetenskaplighet: påståenden om hur världen är beskaffad. Hypoteser testas genom verifikation/falsifikation med logisk analys eller empiriska experiment
- En sannare kunskap än tro, upplevelse och förståelse
- Ett sätt att rationellt söka ett vetande om omvärlden
- Kreativitet, analysförmåga, kritiskt omdöme

Det är högst sannolikt att svaren inte skulle te sig annorlunda idag. Det finns även idag en stor variation av synen på vetenskap och kunskap (Figur 2).

När Lunds universitet liksom många andra universitet hävdar forskarens frihet visar det akademiska klimatet att det faktiskt bland forskarna finns olika vetenskapsideal. Det ideal som Humboldtuniversitetet representerar existerar bland forskarna själva. Frågan är vad som händer när näringslivets olika motiv och intressen skall tillgodoses genom innovativa forskningsinsatser. Kanske riskerar den vetenskapliga friheten att inskränkas till förmån för kommersiella utvecklingsfåror?

De arkeologiska kunskapskulturerna som finns idag är betydelsefulla i sig att lyfta fram. Det finns en pluralitet i den materiella världen, som upptar det arkeologiska kunskapsfältet. Idag kan man ställa frågor om föremålens, texternas, ikonografins och kroppars materialitet och visualitet. Frågor om individuella livsbiografier eller evolutionsförändringar med de stora tidssvepen i fokus, relationer mellan natur och kultur, människa och djur diskuteras ofta i termer av mångsidiga associationer över tid och rum. Flera olika tidsförståelser finns inbakade i en händelse; dåtid, nutid, framtid.

Det arkeologiska kunskapsfältet omfattar en stor mängd olika intellektuella domäner, bl.a. sociologiska, antropologiska, genus-vetenskapliga, filosofiska, humanekologiska och zoologiska forskningsfält. Källmaterial, metoder och teoretiska ansatser kommer från humanistisk-teologiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga vetenskaps-områden. Några exempel visar hur pliktetiska och konsekvensetiska perspektiv kan kombineras i den arkeologiska forskningen:

Hur ser man på människan? Stereotyper av en grottmänniska, en stenåldersmänniska eller en viking riskerar att bli inlärd och välkända sociala representationer för en kategori människor. Ofta bortser man från den variation som kan finnas inom en grupp människor, som stereotypen kommit att representera. Väl etablerad är stereotypen svår att förändra (ex. Keller 1978; Rudebeck 2000; Jennbert 2009b:131ff).

Hur ser man på landskap? Hur bevaras landskap och vilka olika konventioner skyddar ett landskap från exploatering? Flera tvärvetenskapliga studier pekar på hur historiska värden har betydelse för människors välbefinnande och hur olika vetenskapskulturer hanterar de fysiska och immateriella spåren i ett landskap (ex. Gröhn 2004; Nord 2006; Sanglert 2013).

Ursprungsbefolkning? Vid intressekonflikter om markrättigheter och rätten om ett etniskt ursprung spelar arkeologi och historieämnen en stor roll. I norra och mellersta Skandinavien råder politiska konflikter där arkeologisk kunskap visar problemen med att använda avlägsna tider politiskt och att det finns olika vägar att ta ställning i frågor om ursprungsbefolkning även i Skandinavien (Loeffler 2005; Wallerström 2006; Vallström & Jönsson 2006; Lundström 2007; Welinder 2008).

Magasinsarkeologi. Hur ser man på utgrävda arkeologiska material och i vilken utsträckning kommer de till användning? Ett av arkeologins viktigaste ansvar är omhändertagandet av arkeologiskt material. Bevarandearkeologin (Lundström & Näss 1993) och samlandet (Svanberg 2009) är en av förutsättningarna för att det uppgrävda inte glöms bort utan förblir en aktiv del av den arkeologiska forskningen för all framtid.

Kulturarvsbrott. Såväl internationellt som nationellt utgör plundring och stöld ett problem (Fiskesjö 2006; Mandergrahn & Anderson 2013). Denna brottslighet i kölvatten av en postkolonialism med fattigdom och social ojämlikhet gör att kommersialism och antikmarknader blomstrar. Kulturarvsbrott har flera etiska dimensioner med politiska återverkningar.

Bland arkeologer finns det ett förhållningssätt till hur kunskap, resultat och tolkningar, skall kunna användas. Arkeologins roll i samhället sätts ofta i fokus i forskningsprojekt och är alltid närvarande i den arkeologiska utbildningen. Arkeologers olika handlingsutrymmen är i flera yrkesutövningar begränsade av regler och förordnanden. Det kan dock aldrig vara ett hinder för rätten att ställa frågor långt utanför det rådande paradigmet.

De ideologiska förtecknen är tydliga för de frågor som lyfts fram ovan. Det går inte att förneka att liksom makten över forskning och utbildning ligger i politiskt strategiska beslut, finns förmedling och kommunikation; bruket av det arkeologiska kunskapsfältet mellan olika aktörer i samhället. Minskar detta forskares och lärares fria handlingsalternativ? Är detta en demokratisk fråga, eller var finns egentligen ansvaret för innehållet i den humanistiska forskningen?

Det finns ett ansvar för arkeologin som vetenskap men också för arkeologin utanför den vetenskapliga diskursen. Det är därför ett kontinuerligt arbete inom arkeologisk forskning och utbildning att granska och värdera arkeologers handlingar och kunskapssyn. Bilder och rekonstruktioner av forntid och nutid reflekterar normer och värderingar i samhället.

Vad är det man vill veta inom arkeologisk forskning och varför? Det finns en historisk och social bakgrund för vad arkeologer gör, och vad arkeologer inte bryr sig om att göra. Det finns en bakgrund till vilka frågor man väljer att ställa och vilka man undviker att ta tag i. Det finns pliktetiska regler och riktlinjer som stödjer de arkeologiska professionerna. Frågan kvarstår dock vad arkeologer gör med sin kunskap. De konsekvensetiska perspektiven återstår att utveckla i framtidens arkeologiska kunskapskultur. Arkeologi som vetenskap, och arkeologi utanför den vetenskapliga diskursen kräver en kontinuerlig granskning. Det kritiska tänkandet odlas i forskarutbildning och inom forskningsverksamhet. Oavsett vad det är för kunskap som efterfrågas genomsyrar det kritiska tänkandet resultaten av studier och analyser.

Framtidens kunskapskultur

Vad driver vetenskapen framåt? Vad kan vetenskapen tillföra samhället? Spelar det någon roll vad det är som driver oss när vi forskar? Frågorna ställs av professorn i ekonomisk historia Ylva Hasselberg. Hon menar att kvalitativ vetenskap förändras när normer för vetenskapligt arbete fångas upp i marknadsekonomin, när vetenskapliga publikationer blir varor, forskare blir producenter (Hasselberg 2012). Produktionslogik, som byggts upp av näringslivet, kan inte automatiskt överföras till universiteten, lärare och forskare måste få följa sin professionella logik, baserad på kollegial bedömning (Boström 2014). Det blir alltmer betydelsefullt för lärare och forskare inom universitetsvärlden att ta ställning till vad vår kunskap och vetenskap tillför samhället.

Min egen position på ett stort universitet där krass lönsamhetsiver och bemanningsplaner har skapat min undran inför vad etiska perspektiv egentligen betyder för grund- och forskarutbildning och för forskningens villkor. Återkommande utvärderingar av utbildning och forskning är slitsamma, men ger en återkoppling. Etnologen Billy Ehn skriver att det är svårt att vara humanist med alla kunskaper om människan från historien och kulturen och samtidigt misstänka att det finns en avgrund mellan vetande och handling (Ehn 2001:13). Om vi får användning för all vår tankemöda och våra forskningsinsatser i världen både inom universitetet och utanför universitetens ramar, ja då är det mödan värt. Ett sådant exempel är arbetet med mångfaldsfrågor inom kulturmiljövården (Högberg 2013:155ff). Det finns handlingsalternativ i yrkespraktikerna.

Även om utbildning och forskning är beroende av politiska styrdokument vill jag hävda att det finns handlingsalternativ för forskare, lärare och antikvarier. De pliktetiska riktlinjerna ger stadga åt arkeologetablissemangen oavsett vilken arbetsorganisation man arbetar i. De konsekvensetiska frågorna som kan ställas inom arkeologisk forskning och den högre utbildningen öppnar för ett kritiskt tänkande. Att vrida och vända, att se bakåt och åt sidan ger nya perspektiv och ny kunskap; denna utmaning är kreativ och borde genomsyra utbildning och forskning. Därmed ökar möjligheten för att arkeologer bidrar till att artikulera en humanistisk kunskapskultur för samhällsmedborgare, men också för näringslivet,

politiska beslutfattare och det civila samhället. Kanske är det viktigaste att göra arkeologi/humaniora synligt, som en självklart integrerad del i samhället oberoende var i världen man befinner sig.

Referenser

- Backman, Y., Gardelli, T., Gardelli, V. & A. Persson. 2012. *Vetenskapliga tankeverktyg - till grund för akademiska studier*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bohlin, H. 2009. Perspective-dependence and Critical thinking. *Argumentation* 23:189-203.
- Carlie, A & E. Kretz. 1998. *Sätt att se på fornlämningar. En teoretisk och metodisk grund för värdebedömning inom kulturmiljövården*. Report series 60. Institute of Archaeology, University of Lund. Lund: Department of Archaeology.
- Carlsson, H. (red.). 2004. *Swedish Archaeologists on Ethics*. Lindome: Bricoleur Press.
- Collste, G. 2010. *Inledning till etiken*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ehn, B. 2001. *Universitetet som arbetsplats. Reflektioner kring ledarskap och kollegial professionalism*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekström, A. & S. Sörlin. 2012. *Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle*. Stockholm: Norstedts.
- Fiskesjö, M. 2006. Collections of Chinese antiquities outside China: problems and hopes. *Public Archaeology* vol 5 nr 2. III- 126.
- Grundberg, J. 2004. *Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt?* GOTARC. Series B, Gothenburg Archaeological Thesis, 28. Göteborg: Institutionen för arkeologi.
- Gröhn, A. 2004. *Positioning the Bronze Age in social theory and research context*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8 no 47. Lund: Institutionen för Arkeologi och Antikens historia.
- Guttormsen, T. S. 2013. *Arkeologi i all offentlighet. Arkeologihistorie i Norge belyst ved fortidens veier som historie- og minnekunnskap*. Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet
- Hamilakis, Y. & P. Duke. (red.). 2007. *Archaeology and Capitalism. From Ethics to Politics*. Walnut Creek, Calif.: Left Coast.
- Hasselberg, Y. 2009. *Vem vill leva i kunskapssamhället? Essäer om universitet och samtiden*. Hedemora/Möklinta: Gidlunds.
- Hasselberg, Y. 2012. *Vetenskap som arbete. Normer och arbetsorganisation i den kommodifierade vetenskapen*. Hedemora/Möklinta: Gidlunds.
- Hjørungdal, T. (red.). 2004. *Dialog med de sega strukturerna. Om arkeologisk utbildning och genusperspektiv*. GOTARC. Serie C, Arkeologiska skrifter 55. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för arkeologi.
- Högberg, A. 2013. *Mångfaldsfrågor i kulturmiljövården. Tankar, kunskaper och processer 2002-2012*. Lund: Nordic Academic Press.

- Iregren, E. & B. Werbart (red.). 1994. *Arkeologi och etik*. University of Lund. Institute of Archaeology. Report series 52. Lund: Arkeologiska institutionen.
- Iregren, E. & L. Redin (red.). 1995. *I Adams barn.... En diskussion om etiska aspekter på museiförvaring och återbegravning av medeltida skelettmateriel*. University of Lund. Institute of Archaeology. Report series 55. Lund: Arkeologiska institutionen
- Jennbert, K. 2004. Ethics in Archaeological Practice. I: Carlsson, H (red.). *Swedish Archaeologists on Ethics*. s. 327-347. Lindome: Bricoleur Press.
- Jennbert, K. 2009a. "Nä, nu skall jag läsa arkeologi" - Arkeologiutbildning i blickfånget. I: B. Petersson, K. Jennbert & C. Holtorf (red.) *Arkeologi och samhälle*. s. 13 – 27. Acta Archaeologica Lundensia Series 8: 58. Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia.
- Jennbert, K. 2009b. *Kullabergs grottor: mellan istid och nutid, mellan humaniora och naturvetenskap*. Acta Archaeologica Lundensia. Series altera in 80 no. 59. Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia.
- Kehoe, A. B. 2007. Archaeology within marketing capitalism. I: Hamilakis, Y. & P. Duke. (red.). *Archaeology and Capitalism. From Ethics to Politics*. s. 169-178. Walnut Creek, Calif.: Left Coast.
- Keller, Ch. 1978. *Arkeologi. Virkelighetsflukt eller samfunnsformning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kuhn, T. S. 1962 (2012). *The structure of scientific revolutions*. (Fourth edition). Chicago and London: The University of Chicago Press. Stockholm: Thales.
- Liedman, S. E. 2001. *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper*. Stockholm: Bonnier.
- Loeffler, D. 2005. *Contested landscapes/contested heritage. History and heritage in Sweden and their archaeological implications concerning the interpretation of the Norrlandian past*. Archaeology and environment 18. Umeå: Department of Archaeology and Sami Studies, University of Umeå.
- Lowenthal, D. 1985. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lowenthal, D. 1998. *The Heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lowenthal, D. & P. Gathercole. (red.). 1990. *The Politics of the Past*. One world archaeology 12. London: Unwin Hyman.
- Lundén, S. & L. Häggström 1999. Forntid till salu. *Fornvännen* 2: 89-103.
- Lundström, I. (red.). 2007. *Historisk rätt? Kultur, politik och juridik i norr*. Reflektioner kring fornlämningar i samhället. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Lundström, I. & J. - R. Näss. 1993. *Bevarandearkeologi. Ett ämnes syn på sitt källmaterial*. Museiarkeologi 5. Stockholm: Statens historiska museum.
- Mandergrehn, K. & H. Anderson. 2013. *Kulturarvsbrott och konstförfälskning. En beskrivning av en brottslighet som berör alla*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Marquez-Grant, N. & L. Fibiger. 2011. *The Routledge Handbook of Archaeological Human Remains and Legislation. An international guide to laws and practice in the excavation and treatment of archaeological human remains*. London: Routledge.

- Nord, J. 2009. *Changing landscapes and persistent places. An exploration of the Bjäre peninsula*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in prima 40, no 29. Lund: Institutionen för Arkeologi och Antikens historia.
- Olsen, B. 2010. *In defense of things. Archaeology and the ontology of objects*. Lanham [Md.]: AltaMira Press.
- Price, N. 2004. Teaching archaeological ethics at a Swedish university. I: Carlsson, H. (red.). *Swedish Archaeologists on Ethics*. s. 36-59. Lindome: Bricoleur Press.
- Rudebeck, E. 2000. *Tilling nature - harvesting culture : exploring images of the human being in the transition to agriculture*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 80, nr. 32. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Sanglert, C. J. 2013. *Att skapa plats och göra rum. Landskapsperspektiv på det historiska värdets betydelse och funktion i svensk planering och miljövård*. Meddelanden från Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi. Avhandlingar 9. Lund: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi.
- Silberman, N. A. 2007. 'Sustainable' Heritage? Public archaeological interpretation and the marketed past. I: Hamilakis, Y. & P. Duke. (red.). *Archaeology and Capitalism. From Ethics to Politics*. Walnut Creek, Calif.: Left Coast. 179-193.
- Svanberg, F. 2009. *Museer och samlande*. Studies. The Museum of National Antiquities, Stockholm. Stockholm: Statens historiska museum.
- Säljö, R. 2013. *Lärande och kulturella redskap. Om läroprocesser och det kollektiva minnet*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sörlin, S. 2003. Hur skall högskolan växa? Om Humboldt, värdena och framtiden. I: L. Kim & P. Mårtens (red.). *Den vildväxande högskolan. Studier av reformer, miljöer och kunskapsvägar*. s. 273-295. Stockholm: Swedish Institute for Studies in Education and Research (Institutet för studier av utbildning och forskning) (SISTER). Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Sörlin, S. & A. Ekström. 2012. *Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle*. Stockholm: Norstedts.
- Scarre, Ch. & G. Scarre (red.). 2006. *The Ethics of Archaeology. Philosophical perspectives on archaeological practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, K. L. 2005. Looting and the Politics of Archaeological Knowledge in Northern Peru. *Ethnos*, vol. 70:2:149-170.
- Svensson, J. 1988. *Kommunikationshistoria. Om kommunikationsmiljön i Sverige under fem sekler*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ringstedt, N. 2001. Symposiet "svensk arkeologi i utlandet – etiska aspekter". *Fornvännen* 2: 109-110.
- Thomas, R. 1999. The EAA principles of conduct for archaeologists involved in contract archaeological work. *Fornvännen* 2:108-110.
- Trigger, B. 1980. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trotzig, G. 2001. Ett decennium med den arkeologiska Europakonventionen. *Fornvännen* 3:195-198.

- Tännsjö, T. 2012. *Grundbok i normativ etik*. Andra upplagan. Stockholm: Thales.
- Vallström M. & L.-E. Jönsson. 2006. *Det förflutnas närvaro. Essäer om norrländska kulturarv, historieskrivning och de andras spår*. Reflektioner kring fornlämningar i samhället. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Wallerström, Th. 2006. *Vilka var först? En nordskandinavisk konflikt som historisk-arkeologiskt dilemma*. Reflektioner kring fornlämningar i samhället. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Welinder, S. 2004. Ethics and academic education in archaeology. I: Carlsson, H. (red.). *Swedish Archaeologists on Ethics*. s. 23-34. Lindome: Bricoleur Press.
- Welinder, S. 2008. *Jämtarna och samerna kom först*. Östersund: Jamtli förlag.

Internet

- Boström, H. *Dagens nyheter Högsolan - Slå vakt om professionalismen* <http://contentviewer.adobe.com/s/Dagens%20Nyheter/c5635ed187d64e05adba19aeab377168/20140105/DND-20140105-05-LED-1696649.html> (2014-01-05).
- EAA Code of practice* (European Association of Archaeologists) http://www.e-a-a.org/EAA_Code_of_Practice.pdf (2014-01-05).
- EAA principles of conduct* (European Association of Archaeologists) http://www.e-a-a.org/EAA_Princ_of_Conduct.pdf (2014-01-05).
- Code of Practice for Fieldwork Training* (European Association of Archaeologists) <http://www.eaa.org/The%20EAA%20Code%20of%20Practice%20for%20Fieldwork%20Training.pdf> (2014-01-05).
- ERC European Research Council* <http://erc.europa.eu>, 2014-01-05.
- Etik Nationalencyklopedien* <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/etik> (2014-01-05).
- Etikfrågor vid Lunds universitet* http://www5.lu.se/upload/regelverket/forskning/etiska_riktlinjer_050422.pdf (2014-01-05).
- Europarådet, Council of Europe, European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised); Maltakonventionen*, Third European Conference of Ministers responsible for the Cultural Heritage <http://hub.coe.inthttp://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Htm1/143.htm>; http://www.coe.int/t/dg4/-cultureheritage/heritage/Resources/Texts/Conf3_EN.pdf (2014-01-05).
- EU Cultural heritage* http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/culturalheritage_en.htm (2014-01-05).
- Horizon 2020*, The EU framework programme for research and innovation <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020> (2014-01-05).
- Högskölelag* (1992: 1434), <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19921434.HTM> (2014-01-05).
- Icomos International council on monuments and sites* <http://www.icomos.org/en/charters-and-texts> (2014-01-05).
- Kvalitetsutvärdering 2013 Universitetskanslerämbetet* <http://www.ukambetet.se> (2014-01-05).
- LERU League of European Research Universities* <http://www.leru.org/index.php/public/home/> (2014-01-05).

- Riksantikvarieämbetet 2007. *Kunskap och publiken. Rapport från tre forskarseminarier 2006-2007 kring kulturarv och den publika uppgiften* http://www.raa.se/publicerat/rapp2007_13.pdf (2014-01-05).
- Riksbankens jubileumsfond www.rj.se (2014-01-05).
- Svenska Arkeologiska Samfundets principer för god arkeologisk praxis 2000 http://www.arkeologiskasamfundet.se/Dokument/Div_pdf/Principer_ark_praxis.pdf (2014-01-05).
- Magna Charta Universitatum*, <http://www3.unibo.it/avl/charta/charta.htm> (2014-01-05).
- MISTRA Stiftelsen för miljöstrategisk forskning, www.mistra.org (2014-01-05).
- Norska vetenskapsrådet, Forskningsetiske komiteer https://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/More%20than%20just%20bones_web.pdf (2014-01-05).
- Unesc, *World Heritage Convention* <http://whc.unesco.org/en/convention/> (2014-01-05).
- Vetenskapsrådets *Codex för regler och riktlinjer för forskning* <http://www.vr.se>; <http://codex.vr.se> (2014-01-05).